บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สภาพการณ์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันกำลังทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นตามลำดับโดยเฉพาะปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในเขตชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก กิจกรรมการดำรงชีวิตของประชากรในชุมชนทำให้เกิดวัสดุเหลือใช้ ตลอดจนขยะมูลฝอยที่มีปริมาณมากส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชากรในชุมชน รวมทั้งก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนอีกด้วย เช่น ปัญหากลิ่นเหม็นจากขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค เป็นต้น แม้ในปัจจุบันท้องถิ่นส่วนใหญ่สามารถให้บริการกำจัดหรือเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยได้มากขึ้น ปัญหาขยะตกค้างลดน้อยลง แต่ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกสุขลักษณะก็ยังมีอยู่มาก จากการศึกษาเปรียบเทียบความเหมาะสมของวิธีการกำจัดมูลฝอยของบริษัทแมคโครคอนซัลแตนท์ จำกัด (2536) พบว่า สภาพปัจจุบันปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดในชุมชนเมือง เฉลี่ยประมาณร้อยละ 70 เท่านั้นที่ได้รับการเก็บ ขนย้ายและนำไปกำจัด และมากกว่าร้อยละ 95 ได้ใช้วิธีกำจัดโดยการเทกองบนพื้น และการเผากลางแจ้ง ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ถูกหลักวิชาการ ทั้งนี้เนื่องจากท้องถิ่นต่าง ๆ อาจจะขาดความรู้ทางเทคนิคของวิธีการกำจัดที่เหมาะสม ขาดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอต่อการกำจัดขยะมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน อีกทั้งประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงมีปฏิกิริยาต่อต้านคัดค้าน มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ การเร่งศึกษาและดำเนินการบริหารจัดการขยะมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะตามหลักวิชาการ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งวิธีการจัดการที่เหมาะสมดังกล่าวสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล การนำมูลฝอยไปหมักทำปุ๋ยอินทรีย์ และการเผาในเตาเป็นต้น ซึ่งแต่ละวิธีมีข้อจำกัดหรือข้อดีข้อด้อยในการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป วิธีการใดจะเหมาะสมกับชุมชนใดนั้นจึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ปริมาณและลักษณะของขยะมูลฝอย ค่าใช้จ่ายในการลงทุน ค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะ ตลอดจนสภาพความพร้อมของชุมชน เป็นต้น จากการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยในหลาย ๆ พื้นที่ของประเทศ ทำให้ได้ข้อสรุปว่ารูปแบบศูนย์การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการขยะมูลฝอยที่จะแก้ไข

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมุ่งเน้นให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกันนำขยะมูลฝอยมากำจัดร่วมกัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2544) ดังนั้น จึงเกิดเครือข่ายแนวทางการบริหารจัดการร่วมกันจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เขตอำเภอฝาง อำเภอแม่อาย อำเภอไชยปราการ รวม 17 แห่งและเทศบาลตำบลเวียงฝาง เทศบาลตำบลไชยปราการ เทศบาลตำบลแม่อาย และเทศบาลตำบลแม่ข่า รวม 4 แห่ง รวมทั้งโครงการหลวงอ่างขาง 1 แห่ง รวมทั้งสิ้น 22 หน่วยงานที่จะร่วมมือในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกัน โดยมีเทศบาลตำบลเวียงฝางเป็นแกนนำในการดำเนินการ ซึ่งแนวทางนี้จะช่วยแก้ไขปัญหาได้ในระยะยาว

เทศบาลตำบลเวียงฝาง อำเภอเวียงฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนเมืองอีกแห่งหนึ่งที่ประสบปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากมีประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นในเขตเทศบาลซึ่งมีลักษณะเป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านธุรกิจ และการพัฒนา การท่องเที่ยวแถบชายแดนด้านทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในเทศบาลมีปริมาณถึง 10 – 12 ตันต่อวัน การกำจัดขยะมูลฝอยใช้วิธีฝังกลบในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียงฝาง ซึ่งมีจำนวน 37 ไร่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ฝังกลบดังกล่าวไม่สามารถรองรับขยะได้อีกต่อไป ขยะมูลฝอยที่นำไปฝังกลบก็ยังไม่ได้มีการคัดแยก และกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการมากนัก ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในบริเวณใกล้เคียงที่ฝังกลบ เช่น ปัญหากลิ่นเหม็น ปัญหาควันจากการเผาขยะบางส่วน ปัญหาน้ำเสียจากบ่อขยะไหลลงสู่พื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น เทศบาลตำบลเวียงฝางได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงดำเนินการศึกษาความเหมาะสมในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย ซึ่งพบว่าแนวทางแก้ไขปัญหาจะต้องใช้วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยตามหลักวิชาการอย่างหลากหลาย อาทิ การลดปริมาณขยะที่จะทำการฝังกลบให้น้อยลงเพื่อให้มีพื้นดินรองรับปริมาณขยะได้นานขึ้นด้วยการคัดแยกวัสดุเพื่อการนำกลับมาใช้อีก ตลอดจนการนำขยะที่เป็นอินทรีย์สาร เช่น ผัก ผลไม้ มาหมักเป็นปุ๋ย ส่วนขยะที่เหลือซึ่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้แล้วนั้นให้ส่งเข้าเครื่องอัดขยะเพื่อเพิ่มความหนาแน่นและลดปริมาณขยะลง ซึ่งการอัดแน่นจะช่วยรีดน้ำชะขยะและความชื้นที่ปนอยู่ในขยะมูลฝอยออกมา น้ำเสียที่ไหลออกมาจะถูกส่งเข้าระบบบำบัดน้ำเสียต่อไป ดังนั้น จึงได้จัดทำโครงการก่อสร้างศูนย์การจัดการมูลฝอยตามหลักสุขาภิบาลขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ส่งเสริม อนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเทศบาลตำบลเวียงฝาง และแก้ไขปัญหาด้านการจัดการมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงโดยรอบโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมในปี 2545 ให้ดำเนินการก่อสร้างศูนย์การจัดการมูลฝอยแบบครบวงจรบนพื้นที่ขนาด 150 ไร่ (รายงานกิจการ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

เทศบาลตำบลเวียงฝาง, 2545) ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงฝาง อำเภอฝาง จนแล้วเสร็จในเดือนสิงหาคม 2547 และเริ่มดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยได้เต็มรูปแบบตั้งแต่เดือนตุลาคม 2547 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากโครงการศูนย์การจัดการมูลฝอยตามหลักสุขาภิบาลของเทศบาลตำบลเวียงฝาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการขนาดใหญ่ มีขั้นตอนการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคุณภาพของประชากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยตรง ตลอดจนต้องอาศัยเทคนิควิธีและเทคโนโลยีในการจัดการกำจัดขยะมูลฝอยชั้นสูง เช่น ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานเครื่องอัดขยะแรงดันสูง กรรมวิธีในการทำปุ๋ยหมัก บ่อฝังกลบขยะมูลฝอย และระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าในขั้นตอนของการบริหารจัดการศูนย์ดังกล่าวอาจประสบปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น งบประมาณต่อเนื่องในการดำเนินการ บุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ การประสานความร่วมมือและผลประโยชน์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปัญหาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ซึ่งจะส่งผลต่อการยอมรับของประชาชนในท้องถิ่น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเกี่ยวกับการประเมินโครงการศูนย์การจัดการมูลฝอยตามหลักสุขาภิบาลของเทศบาลตำบลเวียงฝาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ดังกล่าว ในระยะเริ่มต้นว่าการดำเนินโครงการมีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ผลการดำเนินงานมีประสิทธิภาพประสิทธิผลอย่างไร ประชากรในท้องถิ่นมีความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการดังกล่าวอย่างใดบ้าง โดยการวิเคราะห์ ตรวจสอบการดำเนินโครงการตามรูปแบบการประเมินแบบซิปป์ (CIPP Model) เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชนอื่น ๆ นำผลการศึกษาพิจารณาเป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงผลการดำเนินงาน และขยายโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นอื่นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินโครงการกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจรของเทศบาลตำบลเวียงฝาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานของโครงการ

2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่และประชาชนที่เกี่ยวข้องกับโครงการกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจร เทศบาลตำบลเวียงฝาง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลเวียงฝาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่ตั้งของโครงการบริเวณหมู่ 13 บ้านเด่นหลวง ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสำคัญ

1.3.2 ขอบเขตประชากร

กลุ่มประชากรที่ศึกษามี 4 กลุ่มหลัก ๆ คือ

1) ตัวแทนเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลเวียงฝาง จำนวน 20 คน โดยกระจายครอบคลุมทุกหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ

2) ตัวแทนเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลไชยปราการ เทศบาลตำบลแม่อาย เทศบาลตำบลแม่ข่า และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ของอำเภอฝาง อำเภอแม่อาย และอำเภอไชยปราการ จ.เชียงใหม่ โดยกระจายครอบคลุมทุกหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ

3) ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงฝาง อ.ฝาง จำนวน 2,030 ครัวเรือน โดยมุ่งเน้นเก็บข้อมูลในการศึกษาจากกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

4) ประชาชนในเขตที่ตั้งโครงการ คือ หมู่ 13 ต.เวียง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ จำนวน 170 ครัวเรือน โดยมุ่งเน้นเก็บข้อมูลในการศึกษาจากกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

1.3.3 ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาด้านเนื้อหา ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) สภาพแวดล้อมของโครงการ ได้แก่บริบททางด้านกายภาพสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่ที่เกี่ยงข้องกับโครงการ

2) สภาพของปัจจัยป้อน ทั้งปัจจัยด้านการจัดการของโครงการและปัจจัยนอกการควบคุมของโครงการ ได้แก่ ปัจจัยทั่วไปของโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชน การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวนขยะ พฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมการกำจัดขยะของชุมชน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

3) ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการด้านการแก้ไขปัญหาการกำจัดขยะที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และลดมลภาวะที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาขยะขององค์กรข้างเคียง

4) ประสิทธิผลของโครงการที่เกี่ยวข้องกับสภาพการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย การแก้ไขปัญหามลพิษในชุมชน ความพึงพอใจของประชาชน รวมทั้งคุณค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากโครงการ

5) ความคิดเห็น และทัศนคติของเจ้าหน้าที่และประชาชนที่เกี่ยวข้องต่อผลการดำเนินโครงการ ได้แก่ การรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ระดับความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มีต่อการดำเนินโครงการ

1.3.4 ขอบเขตระยะเวลา

ช่วงเวลาที่ศึกษา เป็นการประเมินโครงการในระยะเริ่มต้นของการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจรของเทศบาลตำบลเวียงฝาง คือ ตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม 2547 ถึงเดือนกันยายน 2548

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินโครงการในระยะแรก รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน เพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขกระบวนการจัดการต่อไป

2. ทราบถึงความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการได้ชัดเจนมากขึ้น

3. ทราบแนวทางที่เหมาะสมต่อการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนแก้ไขปัญหาชุมชนแห่งอื่นในอนาคต

4. เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาขององค์กรอื่น ในการดำเนินงานโครงการกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจรได้อย่างเหมาะสม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจร หมายถึง การเก็บขนขยะมูลฝอยจากชุมชน ประกอบด้วยขยะมูลฝอยประเภทอินทรีย์สาร เช่น เศษผักผลไม้ กิ่งไม้ ซึ่งแยกนำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก และขยะที่เป็นวัสดุจะนำกลับไปแปรสภาพใหม่ เช่น กระดาษ ขวดพลาสติก โลหะ ซึ่งแยก

ส่งขายโรงงานเพื่อแปรสภาพ ส่วนขยะที่เหลือจากการคัดแยกจะนำไปอัดด้วยเครื่องอัดขยะแรงดันสูงแล้วนำไปฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

ประสิทธิภาพของโครงการ หมายถึง กระบวนการบริหารงานที่ดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างคุ้มค่าในด้านเวลาและการลงทุน เมื่อเปรียบเทียบกับผลงานที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย

1. สภาพการแก้ไขปัญหาการกำจัดขยะที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เช่น ลดการทิ้งขยะลงแม่น้ำ ลำคลอง สร้างความเข้าใจแก่ชุมชนในการกำจัดขยะที่ถูกวิธี เป็นต้น
2. สภาพการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและลดมลภาวะที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน เช่น ลดการทำลายขยะจากการเผาไหม้ กำจัดกลิ่นเหม็นขยะที่ตกค้าง เป็นต้น
3. สภาพการแก้ไขปัญหา ด้านการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรข้างเคียง เช่น ลดปริมาณขยะมูลฝอยได้อย่างเป็นรูปธรรม

ประสิทธิผลของโครงการ หมายถึง สภาพผลผลิตจากการกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจรของโครงการที่สามารถสร้างสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ เพิ่มรายได้ และสร้างความพอใจให้แก่ประชากรซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเวียงฝาง ตำบลแม่อาย ตำบลแม่ข่า ตำบลไชยปราการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงในเขตอำเภอฝาง อำเภอแม่อาย อำเภอไชยปราการ โครงการหลวงอ่างขาง รวมทั้งสิ้น 22 หน่วย และประชาชนในเขตพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการมีประชาชนมีส่วนร่วมมือในการวิเคราะห์ปัญหา และการวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลเวียงฝาง

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้บริหาร ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว ตลอดจนบุคลากรอื่นๆ ในเทศบาลตำบลเวียงฝาง องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง เทศบาลตำบลแม่ข่า เทศบาลตำบลแม่อาย และเทศบาลตำบลไชยปราการ ที่มีหน้าที่ดำเนินการในส่วนต่างๆ ของศูนย์การจัดการมูลฝอยตามหลักสุขาภิบาล เทศบาลตำบลเวียงฝาง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved